

Nemzeti Társalkodó

Május 20dik napján 1834.

A' Nemzeti Társalkodóban Januarius
4kén 1834ben 1ső szám alatt a' szokás-
ról kiadott Értekezésre

F e l e l e t.

Die Kämpfe des Ultra sind Gewässern zu vergleichen, die vom Sturm gepeitscht, sich schauend zu Bergen thürmen, und so zu Höhen erheben, auf denen sie sich nicht behaupten können; zuletzt doch nur in das von Natur ihnen angewiesene Niveau zurück sinken. (Umriss einer Reform in Ungarn. 1833).

Minden különnek (Individuum) gondolkodásában, érzésében, cselekvésiben, akarmely testi mozgásában bizonyos szokása van. — Ez a' szokás az emberi létnek természetéből szükségesen foly; alapja ennek azon természet törvénye: mellyet a' Philosophia nevez associationak. Ezért a' szokás, altera natura, erről mondja Horátz: si furca expellas, tamen redibit.

A' társaság a' különöknek polgári egygyűtsége. Ezen polgári, az akarattól függő egygyűtség, azt, a' mi az emberi természetből az akarattól függetlenül, és szükségesen

foly, meg nem változtathatja, annyival inkább el nem enyészteszheti. — A' mi minden részben meg van: annak meg kell lenni az azon részekből álló egészben.

Vagyon tehát minden társaságnak, és nemzetnek bizonyos szokása.

Hagygyad egész Magyarországot pusz-tájában, telepíts abba Czigányokat, helyheztesd ezeket minden pontból és viszony-ságból nézettelve, oly alkotványba, mint eddig volt; ebből még sem Magyar, hanem Czigány ország léssen, ha szintén minden Czigány a' maga nyelvét elfelejtette, és ám Magyar nyelven beszéljen!

Minden nemzetnek, társaságnak, minek előtte külömbiséget tudott volna tenni a' törvény-hozó, bíró, és végre-hajtó testek között és törvénykönyve lett volna; már volt törvényes alkotvánnya.

Hát addig a' nemzetet és társaságot törvényes alkotványában mi tartotta fenn, és igazgatta?

Az emberben minek előtte társaságba lépett volna, meg volt az okosság, lelkiesség, erkölcsi erő; ezek huzták öszve az embereket a' társaságba: — fenn tartotta és igazgatta tehát a' nemzeteket, társaságokat törvényes alkotványokban az okosság, lelkiesség, és az erkölcsi erő.

Minden különnek az okosság, lelkiesség, erkölcsi erő foglalatosságában, munkásságaiban vagyon bizonyos szokása. A' különök együttiségének is, a' hol egy commu-

ne sensoriumba öszve jönnek az okosság, lelki esméret, (ez ekkor vallás) erkölcsi erő, lenni kell, és nagyon is szokása.

Mikor már a' nemzetnek, társaságnak alkotványában az okosság, lelkiesméret, vallás, erkölcsi erő bizonyos törvényes tárgyokban a' bizonyos ugyanazonságot megtartotta: ekkor született a' Szokástörvény.

A' szokástörvénynek a' lelke a' nemzetnek öszveegyezése, melyet az okosság, a' lelki esméret, vallás, erkölcsi erő hallgatva, lármátlan behozván, a' szokásnál fogva született. —

Az írott törvénynek kötelező ereje nagyon, mert a' nemzetnek, társaságnak egyezett, és kimondott akarattja. A' szokás-törvény a' nemzetnek, társaságnak tetteleges cselekvéssel, valóságosítva kimutatott, és telyesedésbe vett akarattja; miért lenne tehát ennek kisebb ereje, mint annak?

A' szokás-törvénynek három ereje nagyon, első az: hogy az írott törvény híjánnyában törvény, második az: hogy homályos törvényt magyarázó, harmadik az: hogy írott törvényt eltörlő.

A' szokástörvény az írott törvény híjánnyában, ehez hasonlólág kötelező erővel bír, mert a' nemzetnek bizonyos öszveegyezésit, csak is az ő ellenkező akarattja enyészetheti-el.

A' szokás-törvény a' homályos, kétséges törvényeknek magyarázója; a' minden-

kor bizonyosabb: hogy a' törvényhozó test mondott törvényt, abban az értelemben, a' melyben a' nemzet azt használta; erősebb az egésznek használása, mint egy néhány különnek gyakran csak az ész litogtatása pontyából az ellen kikölt véleményye; és ha nincsen elő ítéleten alapítva, több bizodalmat ad egy országgyűlése sebess magyarázásánál; mert az kiállotta a' probát, ez még függőben van a' következésektől, melyek rosszak és károsok lehetnek. Az az öreg, és tudós tapasztalásnak az axiomája: hogy usus est anima Legis, et Privilegii. Hogy a' törvényhozó test eltalálta a' nemzetnek közérzését az hozott törvénnyel? azt a' használás bizonyítja: azért erősít, (confirmat) ha ez igaz? Ugy igaznak kell lenni annak is: hogy legjobban magyaráz.

A' szokás-törvénynek vagyon az írott-törvényt eltörölhető ereje.

Erős, és szép ellenvetés, hogy a' törvényhozó test által hozattatott törvényt meg kell tartani: tehát azt megrontható szokás be nem hozattathatik, külömben a' szokás a' törvényt ki játszodhatja és csufolhatja.

Ez az ellenvetés megczáfolhatatlan a' tökéletes alkotványu társaságban, hol a' törvényhozó, és birói testek nem hibáznak és öszve nem ütköznek.

De ember, nem angyal polgárokból álló, nem tökéletes alkotványu társaságban, ez az ellenvetés maga egészségében fenn nem állhat.

Ámbár a' hibázható emberekből álló, és így nem tökéletes társaságban, még sem úgy kell gondolkodni: mintha a' szokás-törvény az ép, teljes, egészséges, hasznos törvényt törölné-el; (én ilyen esetről kételkedem); — Hanem eltörli

1. Mikor előitéleten áll: p. o. a' H. T. 3. R. 3. Sz, 10. Cz. a' paraszt egy forintig teheti-le az esküt.

2) Bal véleményen áll: p. o. az 1684. Januarius 5kán hozattatott 7 czik. szerént a' dohányt termesztő a' földet veszesse-el. —

3) A' törvény a' tette szabattatva káros: p. o. az Aprob. Cons. 5. R. 47. Sz. 2. Cz. szerént a' három forintnál többet érőt lopó akasztassék-fel.

4) A' törvény a' tette szabattatva használhatatlan: p. o. az Apr. 5. R. 76. Sz. 13 Czik. szerént a' Székely örökös vallomány feltörésiért a' K. Táblára ki nem hivattathatik; úgy de a' Székely három törvényhatóságban lévő Jozságát azon egy egyezmény mellett adta-el: állván azon törvény, az eladó maradékainak nem lenne törvénytörvény, a' hol perelyenek.

5) Ok, és czél nélküli: p. o. a' H. T. 2 R. az öszveesküvőkről (Conjuratorok) szóló törvények.

6) Csonka, nem egész: — Vesd öszve a' Magyarországi Curialis Decisiokat Verbőczivel, és kimutatják, hogy szinte egy tárgy sincsen, melynek hijánnya ne volna. — p. o.

az Apr. 3. R. 76. Sz. 4. Cz. a' Székely Darabontságról.

7) Nem tudván a' törvényhozó test ré-
gibb törvény előlétele: más törvényt hoz,
amazt el nem törölve, p. o. A. C. 3. R. 76.
Sz. 13 Czik. szerint Székely földön az örök
adás vevés tilalmaztatik, 1664 Januarius 31-
kén hozott 16 Czik. szerint megengedtetik,
ámbar az Approbatába be nem iktattatván,
amaz lenne erősebb törvény; még is a' szo-
kás-törvény azt törölte-el, és ezt helyesítette.

8) Az időnek lelkével, és a' mostani
környülményekkel az öreg törvény nem e-
gyeztetetik: p. o. az A. C. 5. R. 47 Czikk.
szerint a' paraszt csizmát, posztó gunyát
nem viselhet.

9.) Hát ha vagyon vétkes törvény is?
p. o. H. T. 1. R. 16. Sz. 5. Czik. szerint a'
Nemes Embernek a' Gyilkossa a' gyilkolta-
tott atyafiaival megbékélhessen.

10) Hát hogy sokszor olyan értetlen,
hogy magyarázni sem lehet? a' szokás kén-
telen eltemetni p. o. az H. T. 2. R. 18. Sz.
2. 6. 7. Czik. 20 Sz. 1 — 10 Czik,

El nem hihetem hogy ilyen esetekben, a'
ki a' törvényeket a' jussoknak bátorságára,
és a' statusnak boldogítására hozottaknak ál-
litja, elkivánná tagadni az egész nemzetnek
összeegyezésén alapított szokás-törvénynek az
ily törvényeket elenyésztető erejét?

A' szokás-törvénynek a' kívántatóságai:

a) Az okosságon és lelki esméreten
legyen alapítva.

b) A' nemzetnek alkotványját fenntartó sarkalatos törvényekkel nem ellenkezhetik.

c) Több ugyan azon tetteknek, cselekvéseknek gyakorságából származik.

d) Azon tettek, és cselekvések a' szabad akaratnak, nem a' tudatlanságnak, erőszaknak, félelemnek a' kiszökései (resultata).

e) Azokat a' köztudásnak nyilvánággal kell vezetni, nem valamely oroszban álló interessének alattomoson rejtegetve csusztatni. —

f) Idő mulás erősítse-meg a' szokás-törvényt.

g) A' megegyezőknek körén túl nem terjed.

Át nem láthatom sem az ok-főt, sem az okot, miért lehessen, és kellessen a' nemzetnek mint egy a' szívéből született szokás-törvénytől félni, és idegenkedni? — mely a' valóságban, tettben, dologban, nem szóban nyilvánozta ki magát. —

Ezeket előbocsátva következnek az észrevételek:

A' H. T. Prol. 10. 11 Sz. vetélkedésén túl igaz, hogy a' szokásnak megvagyón a' már fennebb kifejezett ereje; ezt Verbőczy költsönözte a' római, és egyházi törvényeknek testekből, hol is a' szokás-törvény vagyón secundum, praeter, et contra legem.

Minden törvényhozó testeknek, törvénytudóknak, Verbőczinek is azon állításoktól, hogy a' polgári törvények ellen tiz, az egyházi törvények ellen negyven esztendő idő

mulás kívántatik, — subjectiv hitemet, míg meggyőzettekném, megtagadni kéntelenittem; ezen mozdítványoknál fogva:

1. Mivel a' szokás-törvény nem írott, nem kifejezett, nem tösténti: az eredet pontját meghatározni nem lehet.

2. A' halgató öszveegyezésnek azt az idejét sem lehet meghatározni, mely az időmulás berekesztő pontja volna.

3. A' gyakorság száma bizonytalan.

4. Ha a' tetteknek nincsen annyi gyakorsága, hogy köztudásra terjedjen, száz esztendős időmulás sem hozhatja-bé.

5. Ha ugyan azon tett, vagy cselekvés több törvényhatóságokban, és törvényszékekben elő fordulna, és öszveegyezés alá jöne: tiz esztendőn belől is törvény-szokás születethetik.

6. Nem az időmulás, hanem a' halgató öszveegyezés hozza bé a' szokás-törvényt, magyarázza, vagy törli-el az írott-törvényt.

7. Az időmulás a' jóknak megtartására vagy visszaszerzésére vagyon megállitva; a' szokás-törvény semmit sem tart-meg, nem szerez vissza; magában, viszony nélkül értetve.

8. Az időmulásnak csak az a' bizonyos, és nem esztendőkhez szabott határa, hogy meg vagyon az öszveegyezés, és ennek a' publicitassa, elannyira: hogy kétség alá nem hozattathatik a' léte.

A' fejedelemnek és nemzetnek öszveegyezése által leszen a' szokás-törvény, a' nemzetet és országgyűlését nem két ellen-

kező testeknek, hanem ugyan azon testnek kell nézni; a' külömbség csak az: hogy a' nemzet öszvegyülés nélkül, hallgató öszvegyezésnél fogva, az országgyűlése pedig tösténtesen kihirdetve és leírva hozza a' törvényt.

A' fejedelem ellenzhetett volna a' szokás-törvénynek, szorithatta volna a' nemzetet az irott-törvény tartalma mellé; ha ezt nem cselekedte, sőt megegyezett? Ugy törvényhozó jussa sérelmet nem szenvedett; az ő halgató megegyezése a' nemzetnek halgató öszvegyezését úgy megerősitheti, mint az irott-törvényt.

E' szerént csak képzelmény, mint ha a' törvényhozó az ellentmondásnak, vagy az ellenmondás megakadályoztatásának, állásában lenne helyheztetve.

Verbőczy szerént nem ellenkezik a' szokás törvény a' Hármass törvénynek czéljával.

1. A' Prol. 12. Sz. megállitja mikor a' törvény, és mikor a' szokástörvény szerént kell itélni?

2. A' 2. R. 2. Sz. szerént *usus realis, et continuus saepe tollit Legem.*

3. A' 2. R. 6. Sz. szerént *Consuetudo ex Principum privilegiis, et Judicium Ordinariorum sententiis emanavit.*

4. A' 3. R. 4. Sz. a' szokástörvénynek béhozatalát megengedi.

5. A' 3. R. 4. Sz. szerént a' Székelyek helybehagyott *dissimili Lege, et Consuetudine gaudent.*

6. A' 3. R. 20. Sz. a' várasiak különös szokásait helyben hagyja.

7. A' 3. R. 30 Sz. a' jobbágyok szokásaikat helyben hagyja.

Mikor Albert király 1439ben költ 4. cz. az ujitásokat, és ártalmas szokásokat törli el, Ulászló 3. T. 6dik cz. az ország szokásait öszveirattatni, az okosságon alapítottakat, és törvényeseket megállittatni határozza, e' végre Ádám ítélő mestert kirendeli, ezen kötelességet Verbőczi teljesíti; A'. H. T. a' szokással a' törvényt változtatni, vagy elenyésztetni megengedi; annak megismerése szerént a' hazai törvények az eredeteket vették a' kiváltságokból, a' biráknak ítéleteikből is; már pedig ezek szokás törvények voltak; BaU Franciaországban származott ügy folyást a' szokás fogadta-bé; a' Hármas törvénnyel, a' Verbőczi törvénytudós lelkével ellenkező azon állítás: hogy a' szokástörvény a' magyar törvény két fejei közé ne tartoznék.

Hogy a' kiváltságok, kir. adományok minden előtünhető tárgyaira nézve a' Hármas törvény minden törvényeket ki nem dolgozott? elevenen bizonyítják az azután hozott törvények, a' törvénytudóknak levéltárai. Már a' midőn a' kiváltságoknak, adományoknak természetekből folyó oly tárgyak tűnnek elő, melyekről írott törvények nincsenek, azokból, mint törvényesen költekből a' szokástörvény segedelme mellett lehet és kell ítélni.

Azon állítás, hogy a' kiváltságok nem alapíthatnának közkötelezésü erővel bírható rendszabást, vagy törvényt: ha a' fejedelem hatalmából indultak, és mások jusa sértetlen? Sérti a' Felsőjúsát, a' H. T. 2. R. 7. 8. 9. 10. 11. 12. szakasszait; és minden nemes embernek a' birtokát akarja mozgatni; a' mit sem Básta, sem Mihály Vajda nem intézett.

A' Hármastörvényt, és szokástörvényt öszve, és nem alá rendelve kell érteni, és így lehet, és kell is egyeztetni.

Azon állításnak: hogy a' szokástörvény ma létellel nem bírhatna, ellene mond:

1. A' Székely nemzet, melynek alkotványa nagyobb részint a' szokástörvényen áll. Lásd az Udvarhelyen és Agyagfalván költ törvényeket.

2. A' Szász nemzet azon pontból. Lásd a' Statutakat.

3. A' R. Catholica, Reformata, Lutherana, Unitaria Ekklesiáknak Statusaik, kiknek csak nem minden törvények a' szokáson áll.

4. A' fejedelmeknek a' szokások megtartása aránt tett esküvések A. 2. R. 21. Sz. C. C. 2. R. 20. Sz.

5. Hazánknak az Unioja A. 3. R. 1. Sz.

6. A' Leopoldinum diploma 4dik pontya.

7. A' következő különös törvények A. 3. R. 50. Sz. 1. cz. 47. Sz. 27. cz. 76. Sz. 2. cz. 5. R. 61. 65. 70. czik.; C. C. 3. R. 13. Sz. 4. cz.; 1791ben költ 12. 19. 96. 91. 153. czik.

8 Az 18¹⁰/₁₁ben költ, és még meg-nem erősített 6. 12. 51. 52. Cz.

9. Az egész hazában csak nem minden törvény hatóságok kebeleiben divatozó szokástörvények, constitutio nevezete alatt.

10. Ellene mondanak a' római, és egyházi törvényeknek testei.

11. Angolországnak a' constitutioja, hol egyik fő törvény-könyv a' szokás törvény, mely három részre oszlik, egyik az egész országban, másik bizonyos kerületekben, harmadik a' bizonyos törvény székeknél divatozó szokás törvényeket foglalja magában; és a' birák azok szerint itélni tartoznak; Lásd Staats Verfassung von George Custance; Braunschweig. 1827.

Bátran mérék minden volt, és uralkodó nemzetek alkotványára felhívni, hogy nem volt, és nincsen oly nemzet, hol szokás törvény ne lenne divatban; mert ez csak akkor lehet: mikor az ideák associatioja elenyészhetne, és tökéletes törvény-könyv lészen.

A' Fejedelem és a' nemzet külön, szokástörvényt be nem hozhat, ez kétséget nem szenved; de hogy a' nemzet, és Fejedelem együtt be ne hozhassa, olyan valóságtalan; mint az: hogy együtt törvényt ne hozhassanak; a' mi a' H. T. 2. R. 5. Sz. is ellenkezik.

Az értekezőnek azon kifejezése: hogy a' nép, és fejedelem által együtt véve sem hoztathatik szokástörvény, mert mint törvénytévő testnek actussa, már törvény té-

vői akarat meghatározott nyilatkoztatása, 's éppen azért azonnal Lex, írott törvény; méltóztasson megengedni, és megvilágosítani, mert a' szokástörvénynek öszvefogattyával, (conceptus) és az egész értekezéssel ellenkezik!

Írott törvény az; mely az ország gyűlésén hozattatik, fejedelem által megerősítetik, leirattatik, kihirdettetik, és töstént kötelez.

Nem írott, szokástörvény az, mely ország gyűlésen nem hozattatik, ezen uton fejedelem által nem erősíthetetik, nem irattatik, ki nem hirdettetik; több cselekvések gyakorlásával örökösit kötelezést.

(folytatása következik).

BCU Cluj — Central University Library Cluj

Néhány gondolatdarabok az

E m b e r r ő l.

Viseli az egyik ember a' másikat, mint a' köntöst, 's míg ez így lessz, meg van sértve az emberiség legszentebb jusaiban. Tagadhatatlan ugyan, hogy a' visszaélés sok helyeken kezd már ritkulni, néhol az emberek annyira közelítettek egymáshoz, hogy a' személyes érdemen és esmeretségen kívül, közöttök, szinte semmi más polgári megkülönböztetést észre venni nem lehet; de hogy sok helyt messze van még az ember az embertől, ez is tapasztalható. Sok helyt, a' polgári társaság egy nem kicsiny része egészen a' másoknak kosztján él, a' nélkül hogy a-

ról csak annyit is megvallana, hogy az is ember, mint ő. —

Az állatok, mikor testi alkotások a' természetből bé vagyon végezve, egészen készek minden elrendeltetéseket illető munkák megtehetésére. Némely állat, születése első pillantásán kezdve, mindent tud, a' mit tudnia kell, 's akár meddig él, mindég csak azt, és úgy tudja. A' méh, fecske, pók, kásztor lételek pályája kezdetén, mesterségeiket már úgy értik, mint azok, melyek azokat már régen gyakorolják. Az ember születésekor semmit sem tud, de magában zárva hozta azon szép erőt, mely szerént, majd tudhat, és tanulhat: ő nem készséggel, csak azt szerzhető tehetségekkel állítatik bé munkássága kerületébe. Mindég szaporítja tökéletességeit, mindég neveli készségét: oda még is, honnan tovább ne mehetne, soha sem jut el, mesterségében akár mennyire haladott is, mindég hátra van.

Az állatok munkái, mesterségei, már az első próbatételben remekek jobbitthatatlanok: az ember nem tud annyit fáradni, nem tud oda jutni, hol azért kellene megállania, hogy tökéletesedése főpontját már elérte. Legkitanultabb mestersége, legjobban végzett munkája, tőle is észrevehető hijánosságokkal teljes.

Van e' jusa az embernek ilyen sorsáért békételenkedni? Magában a' szünteleni tanulásban, az elébb haladhatás azon módjában, már gazdagon vagyunk jutalmazva fá-

radozásainkért. Testi, és lelki tehetségeink a' gyakorlásban nőnek, szemlélése, és tudása annak, hogy ma többek vagyunk, mint tegnap voltunk, újabb gyönyörűségek, és örömök forrása. Kinek lelke érezné magát kielégítve, ha munkáját mindég egy formán kellene tenni, ha azon a' tökéletesedésnek jelei, minden próbatétel után, szembetűnök nem lennének? Az egy formáság öldöklő anyaga az igyekezet lelkének, leverője a' magát érző, és értő erőnek.

Az ember magát tudva, értve, és érezve van távul a' tökéletesség pontjától, így teszi elébbhaladását is, midőn az állatok semmit sem tudva, semmit sem értve, és érezve remekelnek a' természet hibáznai nem tudó kezei között. Az ő mesterségekben nem őket lehet bámulni, nem őket lehet dicséretekkel halmozni, hanem az őket igazgató láthatatlan kezeket. A' betük megtanulása, két három szám öszveadása, egy legegyszerűbb testi ruha öszveférczelése, több, és becsülésre méltóbb mesterség az emberben, mint a' méhek követhetetlen lépjek elkészítése. Az embernek legcsekélyebb mestersége tudományból, midőn az állatoké csak természeti, soha sem tanult készségből áll.

Esztendeink száma szaporodásával szélesedik körülünk a' világ, a' tárgyak, melyek figyelmünket elragadják, egész tengerre válnak szemeink előtt, melyet meglábalni erőnket örökre felyül haladó munka.

A' boldogságot az embernek nem a' tár-

sasági élet adja, hol sokszor ezereknek kell éhezni, hogy egy a' bővség özönében ússzon; tíz ezereknek nyomattatni, hogy egy bolond vagy bölcs uralkodjon. Nem ott kell é kezdeni a' boldogság megszerzését a' legmesterségesebb társaság polgárjának is, hol azt a' legvadabb kezdi? I. i. hogy egészségét, testi és lelki ereje épségét, familiája, 's szive csendességét feltalálja. Atya, és anya, férj, és feleség, gyermek és testvér, barát, és ember mind ezek természeti egybeköttetések, olyan viszonyok, melyek boldogságunk alapjai. A' mit a' társaság adhat nekünk, az mind mesterség, még pedig sokszor nem a' legbecsületesebb mesterség munkája,- sokszor önnön magunktól ragad-el.

Csuda mesterséggel, és bölcs elintézés-sel szaggatta-el a' gondviselés a' népeket, és nemzeteket egymástól erdők, hegyek, tengerek, folyók, puszták, éghajlatok, 's mind ezek következésében nyelvek, hajlandóságok és karakterek által,- úgy látszik, egyikért azért: hogy az egész földkerekségét meghodítani akaró despota munkáját nehezebbé tegye, 's hogy ne zárja a' világ minden részeit egy faló hasába. Még soha egy Nimrodnak sem engedtetett-meg, a' föld minden lakosít egy kerítésbe hajtani-bé.

Ha kérdeni találná valaki: mi a' vezér idéája ezen egy néhány sorokból álló értekezésnek, az tisztelettel kéretik a' cím még egyszeri megtekintésére.

Veress György.